

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์เศรษฐกิจฐานราก ศักยภาพ และข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคเหนือ และเพื่อค้นหาทิศทางและกระบวนการในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ภาคเหนือ พื้นที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ต่างบริบท ได้แก่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในบริบทเมือง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในบริบทกึ่งเมือง ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในบริบทชนบท และตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ในบริบทพื้นที่สูง วิธีการดำเนินงานมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์สถานการณ์ด้วยการจัดเวทีระดับตำบลและระดับจังหวัดและการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า ในปี 2561 ขนาดเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคเหนือคิดเป็นเพียงร้อยละ 7.8 ของเศรษฐกิจระดับชาติ ซึ่งมีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น โครงสร้างเศรษฐกิจประกอบไปด้วยการอุตสาหกรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.1 รองลงมาเป็นเกษตรกรรม ร้อยละ 16.6 การค้าส่งและปลีกร้อยละ 12.9 การศึกษาร้อยละ 8.69 ที่เหลือเป็นด้านการขนส่ง ตัวกลางการเงิน โรงแรมและภัตตาคารและอื่นๆ สำหรับเศรษฐกิจระดับครัวเรือน พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนคิดเป็น 212,609.90 บาทต่อปี รายได้เฉลี่ยส่วนบุคคลคิดเป็น 77,777.21 บาทต่อปี ทั้งนี้แหล่งรายได้หลักมาจากอาชีพหลัก 157,971.26 บาทต่อปี อาชีพรอง 25,257.38 บาทต่อปี รายได้อื่น 18,055.97 บาทต่อปี และทำ-หาเอง 11,325.29 บาทต่อปี ส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนคิดเป็น 132,246.73 บาทต่อปี รายจ่ายเฉลี่ยส่วนบุคคลคิดเป็น 48,378.65 บาทต่อปี แหล่งรายจ่ายส่วนใหญ่มาจากการอุปโภคบริโภคที่จำเป็น 63,307.54 บาทต่อปี การอุปโภคบริโภคที่ไม่จำเป็น 15,743.41 บาทต่อปี และทำ-ชำระหนี้สิน 21,284.92 บาทต่อปี อย่างไรก็ตามศักยภาพเศรษฐกิจภาคเหนือ มีจุดแข็งด้านการค้าและการบริการกับนานาชาติ การท่องเที่ยว ความหลากหลายของสินค้าเกษตรและการแปรรูป รวมไปถึงหัตถอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ มีโอกาสในแง่การขายการค้า การท่องเที่ยว การศึกษานานาชาติกับ สปป.ลาว และจีนตอนใต้ นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในตากและเชียงราย การสร้างข้อตกลงทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาจิตตอล และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ส่วนจุดอ่อน ได้แก่ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การขาดการบริหารจัดการการขยายตัวของเมือง และการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ภัยคุกคามสำคัญ ได้แก่ ความเสี่ยงการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศ ภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

นอกจากนี้ยังค้นพบทิศทางและกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านประเด็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดำเนินการ 4 พื้นที่สู่การพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยเศรษฐกิจฐานรากภาคเหนือ ดังนี้

ตำบลแม่สวด อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เสนอประเด็นวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการนุถุ่แนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจใหม่ในเขตป่าอนุรักษ์ของรัฐ เพื่อไขข้อจำกัดด้านสิทธิทำกินและการค้าบุกที่จะช่วยเสริมสร้างรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน โดยสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง อบต.แม่สวด หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการ เอกชน สมาชิกในชุมชน และคนรุ่นใหม่

ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เสนอประเด็นวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการระบบนิเวศเศรษฐกิจเกื้อกูลเพื่อสร้างอาชีพและรายได้บนฐานของสังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน หนุนเสริมซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มและองค์กรด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ และการเมืองการปกครองที่มีธรรมาภิบาลท่ามกลางการขยายตัวของเมืองและบริโคโนนิย

ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เสนอประเด็นวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการเศรษฐกิจแบบใหม่ที่อยู่บนฐานเกษตรกรรมยั่งยืนโดยคนรุ่นใหม่ เพื่อพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ผ่าน การปฏิบัติการจัดการพืชผักอินทรีย์ร่วมกับกับสหกรณ์เกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทาและสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ท้ายที่สุดแล้วจะนำไปสู่ความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการฟื้นคืนสังคมวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกัน

ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เสนอประเด็นวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสวัสดิการบนฐานการบริหารจัดการประปาหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมการลดรายจ่ายด้านสาธารณูปโภค และเสริมสร้างรายได้จากการพัฒนาคุณภาพน้ำประปาเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย รวมทั้งพัฒนาสังคมแห่งการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือในการดูแลสิ่งแวดล้อม